

Ulkoasiainvaliokunta

18/43/09

Eduskunta

2.12.2009

Kuuleminen 3.12.2009

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta ihmisoikeuspolitiikasta (VNS 7/2009 vp)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi valtioneuvoston selonteosta ihmisoikeuspolitiikasta. Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota ihmisoikeuspoliittiseen selontekoon liittyviin sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa kehitetään entistä tehokkaammin Suomea sitovien ihmisoikeussopimuksia ja -velvoitteita toteuttavaksi. Myös kansalaisten tietoisuutta Suomea sitovista ihmisoikeussopimuksista, kuten esimerkiksi YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta (CEDAW), ja sen Suomea koskevasta seurannasta on syytä lisätä. CEDAW-sopimus täyttää tänä vuonna 30 vuotta.

Ihmisoikeuspoliittisen selonteon luvussa yksi on sukupuolinäkökulma valtavirtaistettu onnistuneesti. Tekstissä korostetaan myös Suomen toimia eri ihmisoikeuspolitiikan alueilla.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa

Kuten selonteossa todetaan, kansallinen toiminta luo pohjan kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan uskottavuudelle.

Moniperusteinen syrjintä (S. 80)

Sukupuolten tasa-arvo läpileikkaa koko suomalaisen yhteiskunnan, ja siten sukupuoli koskettaa välittömästi kaikkia ihmisryhmiä, niin valtaväestöä kuin vähemmistöryhmiäkin. Sukupuoleen perustuva syrjintä on yleensä välillistä ja piiloista, eikä sitä useinkaan osata tunnistaa. Lisäksi sillä on selkeitä yhtymäkohtia yhteiskunnan rakenteisiin, sukupuolittuneeseen vallanjakoon ja päätöksentekoon.

Jotta moniperusteiseen syrjintään voitaisiin nykyistä tehokkaammin puuttua TANE katsoo, että yhdenvertaisuuslain tulisi antaa riittävä ja tosiasiallisesti tehokas suojan tason kaikille yhdenvertaisuuslaissa määritellyille vähemmistöryhmille. Moniperusteinen syrjintä on kuitenkin vielä varsin huonosti tunnettu haaste, johon puuttumisesta on vain vähän kokemusta. Käytännössä verrokin löytäminen moniperusteisen

syrynnän tapauksissa saattaa jopa osoittautua mahdottomaksi. Tällöin moniperusteisen syrjinnän selvittämisessä ainoa mahdollinen etenemistapa lienee tapauksen tarkastelu perinteisesti yhden syrjintäperusteen kautta.

Poikien ja nuorten miesten parissa tehtävä tasa-arvo- ja ihmisoikeuskasvatus (2.4.1, s. 90-94)

On erinomaista, että selonteossa korostetaan perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen antamista eri ikävaiheissa ja eri ammattiryhmille.

Poikien kiinnostus ihmisoikeuksien, syrjimättömyyden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen on Suomessa vähäisempää kuin tyttöillä. Vastaavasti syrjivät asenteet kuten seksismi, rasismi ja homofobia ovat yleisempiä poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Poikien kasvatuksessa ei perinteisesti ole korostettu toisten huomioon ottamista ja empatiakyvyn harjoittelua siinä määrin kuin tyttöjen kasvatuksessa. Esimerkiksi nuorten parissa tehdyssä seksuaalista väkivaltaa ennalta ehkäisevässä työssä on havaittu, että osalla pojista on ylitsepääsemättömiä vaikeuksia eläytyä naisen asemaan ja kuvitella miltä esimerkiksi raiskauksen uhrista saattaa tuntua.

Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voidaan edistää poikien ja tyttöjen kasvamista ahtaista ja kaavamaisista sukupuolirooleista täysipainoisempaan ja omannäköiseen aikuisuuteen. Tällaisella kasvatuksella voidaan myös tukea empatiakyvyn kehitystä, erilaisuuden kunnioitusta sekä väkivallattomien ongelmanratkaisukeinojen oppimista. Sukupuolisensitiivinen kasvatus tarjoaa myös keinoja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen, sillä siinä tuetaan terveen itsetunnon kehittymistä sekä kykyä vastustaa ulkoapäin asetettujen roolivaatimusten painetta.

Selonteossa mainitaan kansalaisjärjestöjen korostunut rooli koulujen perus- ja ihmisoikeuskasvatuksessa. 2000-luvulla on toteutettu laaja-alaisina järjestöyhteistöinä opetusmateriaalia sukupuolisensitiivistä tasa-arvo- ja ihmisoikeuskasvatusta varten. Esimerkiksi opetusmateriaalit Friidu – tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet sekä Fredi – pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet toteutettiin ulkoministeriön tiedotustuella. Hankkeiden jälkeinen opetusmateriaaleista tiedottaminen ja materiaalien jakelun järjestäminen ovat kansalaisjärjestöille raskas ja kallis tehtävä. Vaarana on, että laadukkaita materiaaleja ei saada nykyisillä taloudellisilla resursseilla tehokkaaseen loppukäyttöön lasten ja nuorten parissa.

Eri ammattikunnille annettava perus- ihmisoikeus- ja tasa-arvokoulutus (2.4.2, s. 92)

Selonteossa todetaan hallituksen tukevan ihmisoikeustutkimusta Suomessa ajankohtaisen tiedon ja politiikkasuositusten kokoamiseksi. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää ajantasaista tilasto- ja tutkimustietoa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että 16.12.2009 Tampereelle yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston yhteyteen avattavan Tasa-arvotiedon keskus Minnan toiminnan jatkuvuus ja riittävät resurssit turvataan.

Sukupuolisensitiivinen koulutus tulee ulottaa sekä sosiaalityön perus- että täydennyskoulutukseen. Esimerkiksi isyys ja huoltajuus erotilanteissa on ollut yksi keskeisistä miesten kokemista tasa-arvo-ongelmista. Sosiaalityössä tulisikin tehostaa ohjaus- ja neuvontavelvoitetta myös isyyden näkökulmasta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa, että tietoinen sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää sosiaalityön ammatillisten käytänteiden, työmenetelmien ja palvelurakenteiden kehittämistyöhön. Sukupuolisensitiivinen näkökulma tulee sisällyttää sosiaalityön peruskoulutukseen, työyhteisöissä tapahtuvaan ohjaukseen ja täydennyskoulutukseen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa myös organisaation ja työyhteisöjen sisäisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävien koulutusten tärkeyttä. Tällöin työyhteisössä voidaan tehokkaammin puuttua esimerkiksi sukupuoliseen ja seksuaaliseen häirintään. Häirintä loukkaa sen kohteeksi joutuneen ihmisarvoista kohtelua työpaikalla.

Sananvapaus ja julkisen tilan pornografisoituminen (2.6.2, s. 100)

Lapsilla on oikeus tulla suojelluksi ärsykkeiltä, jotka eivät kuulu heidän ikäänsä tai kehitystasoonsa.

Myös aikuisilla tulisi olla oikeus olla kohtaamatta julkisessa tilassa pornografisoitunutta materiaalia. Mainonnalla luodaan mielikuvia onnesta sekä tavoiteltavasta naisen ja miehen roolista. Erityisesti mainosten naiskuvaukset ovat usein yksipuolisia toistaen stereotyyppistä laihuuden, nuoruuden ja ideaalin kauneuden yhtälöä. Julkisen tilan pornografisoitumisen myötä mainonta on saanut yhä räikeämpiä sukupuolten tasa-arvon vastaisia piirteitä. Yleinen asenneilmapiiri on myös muuttunut kaupalliselle seksille myönteisemmäksi. Tällaisten mainosten pornoistunut naiskuva on omiaan vahingoittamaan erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten itsetuntoa sekä vääristää niin tyttöjen kuin poikienkin käsitystä naisen asemasta ja roolista yhteiskunnassa.

Uskonto ja sukupuoli (2.6.4, s. 103)

Uskonnonvapaus voi sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta olla monessa suhteessa haasteellinen ihmisoikeus. Esimerkiksi keskustelua herättänyt lestadiolaisten ehkäisykielto voi asettaa lestadiolaisen yhteisön naiset tilanteeseen, jossa johtajien auktoriteetti ja yhteisön paine eivät jätä naiselle tosiasiallista mahdollisuutta päättää omasta kehostaan ja seksuaalisesta itsemääräämisoikeudestaan. Koska ihmisoikeuksia voi olla vain yksilöllä, eikä uskonnoilla tai aatesuuntauksilla, ei uskonnollisen yhteisön tulisi uskonnonvapauden nimissä voida tosiasiallisesti rajoittaa jäsentensä ihmisoikeuksia.

Ympärileikkaus (s. 104)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että poikien ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset loukkaavat poikalasten oikeutta koskemattomuuteen. Tällaiset uskonnollisista, kulttuurisista tai muista rituaalisista syistä tehtävät poikien ympärileikkaukset vaarantavat lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Kansainvälinen lapsen oikeuksien sopimus asettaa valtiolle nimenomaisen velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin lapsen terveydelle vahingollisten perinteisten tapojen poistamiseksi. Jos sitä vastoin poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen salliva laki hyväksyttäisiin, antaisi se lapsen vanhemmille entistä pidemmälle menevän oikeuden puuttua lapsen koskemattomuuteen päättäessään pojan ympärileikkauksesta.

(S. 143) Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa lisäksi, että tyttöjen ympärileikkaukset ovat kaikissa muodoissaan tuomittavia. Tyttöjen ympärileikkauksen keskeisenä pyrkimyksenä on naisten seksuaalisuuden kontrollointi ja tukahduttaminen. Teoriassa tyttöjen ympärileikkauksia on Suomessa tarkasteltu rikoslain pahoinpitelytunnusmerkistön täyttävinä tekoina. Käytännössä pahoinpitelysyytteitä tyttöjen ympärileikkauksista ei kuitenkaan ole nostettu. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin kannatettavana kansallisen toimintasuunnitelman laatimista tyttöjen ympärileikkauksien ennaltaehkäisemiseksi ja jo ympärileikattujen tyttöjen ja naisten tukemiseksi.

Vapautensa menettäneiden asema (2.7, s. 107)

Suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä vankeusrangaistus on ankarin keino puuttua kansalaisen asemaan. Vankeinhoito on kuitenkin perinteisesti järjestetty miesvankeja ajatellen (naisvankien osuus kaikista vangeista 7 % vuonna 2008). Vuonna 2007 voimaan tulleen uuden vankeuslain mukaan avovankiloiden vangit oli tarkoitus sijoittaa alueellisesti. Tällöin sekä mies- että naisvangit olisi sijoitettu samoihin miesvaltaisiin avovankiloihin. Naisvankien näkökulmasta tämä olisi tarkoittanut seksuaalisen häirinnän ja väkivallan uhan huomattavaa kasvua. Avovankiloiden alueellistamisen täytäntöönpano kuitenkin keskeytettiin ja naisvankien asemaa pohtimaan asetettiin työryhmä.

Työryhmän mietinnön mukaan naisvankiryhmän erityiset, miesvangeista poikkeavat kuntoutustarpeet sekä muutostukemisen tarve puoltavat naisvankien joidenkin toimintojen keskittämistä valtakunnallisesti. Keskittämällä taattaisiin kuntoutuksen vaikuttavuuden kannalta riittävät ryhmäkoot sekä estettäisiin naisvankien sosiaalinen eriytyminen. Keskitetyt naisvangeille suunnatut osastot ja kuntoutustoiminta parantaisivat myös naisvankien kanssa työskentelevien mahdollisuuksia vahvistaa ja kehittää osaamistaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että naisvankityöryhmän mietinnön myötä myös naisvankien näkökulmat ja ihmisoikeudet tulevat vankeinhoidossa näkyväksi ja niiden huomioonottamisesta tulee keskeinen käytäntö jatkoa varten.

Oikeus työhön (2.8.1, s. 115)

Määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa yleisiä. Euroopan maista ainoastaan Espanjassa naiset työskentelevät määräaikaisissa työsuhteissa selvästi useammin kuin Suomessa. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti synnytysikäisiin ja koulutettuihin 25 – 45-vuotiaisiin naisiin. Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetusalailla. Valtaosa määräaikaisista on määräaikaisessa työsuhteessa koska ei ole löytänyt vakinaista työtä.

YK:n TSS-sopimusta valvova komitea on todennut, että määräaikaisten työsuhteiden laajamittainen käyttö voi tosiasiallisesti rajoittaa työhön liittyviä yksilön oikeuksia. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti nuoriin naisiin. Hoivavastuun sukupuolittuneen jakautumisen vuoksi nuoret naistyöntekijät saattavat näyttäytyä työnantajalle potentiaalisina monivuotiselle hoitovapaalle jäävinä työntekijöinä, eikä heidän työsuhteitaan uskalleta tästä syystä vakinaistaa. Tutkimuksissa epätasaisella vanhempain- ja hoitovapaiden jakautumisella naisten ja miesten välillä on havaittu olevan negatiivinen vaikutus myös naisten palkka- ja urakehitykseen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että muodollisesti samojen oikeuksien toteutuminen työmarkkinoilla ei riitä. On tavoiteltava tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamista työmarkkinoilla.

Köyhyys ja syrjäytyminen (2.8.2, s.116)

Köyhyys on vahvasti sukupuolittunut. Köyhyyden naisistuminen ei ole vain kansainvälinen ilmiö. Suomessa yksinhuoltajien, jotka pääsääntöisesti ovat naisia, toimeentulotukiköyhyys on moninkertainen kahden elättäjän perheeseen verrattuna.

Eläkeikäiset naiset ovat usein taloudellisesti huomattavasti huonommassa tilanteessa kuin vastaavikäiset miehet. Lisäksi monet vammaiset naiset joutuvat asemaan, jossa he jäävät pysyvästi köyhyysrajan alapuolelle. Maahanmuuttajanaiset ovat maahanmuuttajamiehiä useammin syrjäytyneitä. Yleisesti maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienemmät valtaväestöön verrattuna, mutta maahanmuuttajanaisen euron on arvioitu olevan vain 15-20 senttiä.

Oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin (2.8.3, s. 119)

Väestöryhmien välisten terveyserojen kaventaminen on Suomen Terveys 2015 –kansanterveys-ohjelman keskeinen tavoite. Sosioekonomiset erot ovat yhteydessä muihin eroihin, joista ehkä tärkein on sukupuolten välinen ero. Tämän vuoksi terveyserojen kaventamistyössä on vahvistettava sukupuolinäkökulmaa.

Naiset ja miehet tarvitsevat osin erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluita. Miehet käyttävät huomattavasti naisia vähemmän terveyspalveluita. Miesten syrjäytyminen terveyspalveluiden marginaaliin vaikuttaa miesten itsensä lisäksi myös heidän läheistensä ja koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Ennaltaehkäisevänä terveydenhoitona tulisi vahvistaa nuorten terveystietoa sekä kehittää keinoja poikien hoitoon hakeutumisen kynnyksen madaltamiseksi.

Päihdehoidon mallit ovat valtaosin alkuaan miesten lähtökohdista kehitettyjä ja hoitokäytännöt toimivat yhä pääosin miesten ehdoilla. Vaikka alkoholin kulutus ja suurkulutus on selvästi yleisempää miehillä ja vaikka miehet kokevat suurimman osan alkoholihaitoista, miehet ovat jääneet ehkäisevän työn sokeaksi pisteeksi. Äärimmäisen harva ehkäisevän työn hanke kohdistuu poikiin, nuoriin miehiin tai keski-ikäisiin miehiin.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta (2.9.6, s. 134-138)

Naisten oikeudet vahvistettiin ihmisoikeuksiksi ja naisiin kohdistuva väkivalta määriteltiin ihmisoikeusloukkaukseksi Wienin ihmisoikeuskonferenssissa 1993 ja Pekingin toimintaohjelmassa vuodelta 1995. CEDAW-sopimus on ottanut ongelman käsiteltäväksi jo aiemmin. Suomen osalta lainsäädäntö alkoi edistyä vuoden 1993 jälkeen, kun ensin raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin 1994 ja yksityisellä paikalla tapahtunut väkivalta tuli virallisen syytteen alaiseksi 1995 lukuun ottamatta lieviä tekemuotoja.

Naisiin kohdistuva väkivalta -termin alle sisältyy paljon erilaista väkivaltaa, yleisintä niistä on parisuhdeväkivalta. Parisuhdeväkivallan eri muotoja ovat mm. henkinen, taloudellinen, seksuaalinen ja fyysinen väkivalta, jotka usein vuorottelevat ja limittyvät. Nämä eri muodot tulevat hyvin selville sekä suomalaisista ja kansainvälisistä uhritutkimuksista samoin kuin toistuvan ja usein raastuvan väkivallan traumatisoivat seuraukset uhreille, joista pääosa on naisia.

Selonteossa kuvataan kansainvälisessä osiossa ansiokkaasta naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan eri muotoja ja tekopaikkoja (s.22). Perhepiirissä, koulussa, työssä tapahtuvaa fyysisen ja psyykkisen väkivallan lisäksi käsitellään seksuaalista väkivaltaa, erityisesti konfliktien aikana tapahtuvaa.

Kotimaan osiossa puhutaan **seksuaalisesta väkivallasta** vain lasten yhteydessä. Käsittelemättä on jäänyt naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta, jonka osalta palvelujärjestelmä on erittäin puutteellinen. Vakava puute on myös oikeuteen menevien tapausten saati vankeuteen johtavien tuomioiden vähäinen määrä.

Suomi on kansainvälisten sopimusten raportoinnin yhteydessä saanut useita huomautuksia naisiin kohdistuvan väkivallan huonosta ehkäisystä. Viimeisin on Naisten oikeuksien komitean antamat loppupäätelmät 18.7.2008 CEDAW/C/FIN/CO/6

16. Komitea kehottaa sopimusvaltiota tehostamaan pyrkimyksiään kaikenlaisen naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan, mukaan lukien perheväkivallan, estämiseksi ja käsittelemiseksi komitean yleisluontoisen suosituksen nro 19 ja sopimusvaltion ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräraikaistarkastelun yhteydessä antaman lupauksen (A/HRC/WG.6/1/FIN/4, 50. kohta) mukaisesti. Lisäksi komitea kehottaa sopimusvaltiota kiireellisesti saamaan aikaan kokonaisvaltaisen strategian tai **toimintasuunnitelman ja kampanjan** kaikenlaisen naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan estämiseksi ja poistamiseksi sekä luomaan tehokkaan institutionaalisen **ministeritasoisen järjestelmän koordinoimaan, seuraamaan ja arvioimaan toteutettujen toimenpiteiden tehokkuutta**. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tekee selvityksiä ja seuraa tiiviisti sovittelusta annetun uuden lain täytäntöönpanoa varmistaakseen, että **sovittelumenettelyn toteuttamisessa kunnioitetaan ja edistetään naisten ihmisoikeuksia ja ettei se johda rikoksenteijöiden välttymiseen syytteeltä**. Komitea kehottaa sopimusvaltiota varmistamaan, että väkivallan uhreiksi joutuneille naisille on **tarjolla riittävä määrä turvakoteja**, joissa on asiantunteva henkilöstö ja joita varten on osoitettu asianmukaiset taloudelliset voimavarat. Lisäksi komitea suosittelee, että turvakodeissa noudatetaan **tiukkoja salassapitomenettelyjä** uhrin henkilöllisyyden ja turvakotien sijainnin salaamiseksi. **Komitea kehottaa sopimusvaltiota ryhtymään toimenpiteisiin seksuaalisen häirinnän säätämiseksi rangaistavaksi lainsäädännössään.**

CEDAWin suositusten mukaisesti ja kuten selonteossakin todetaan pitää myös tasa-arvoasiain neuvottelukunta ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto laajennetaan

vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia. Myös maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys on toteutettava pikimmiten.

Selonteossa mainitaan, että tuomareille järjestetyillä kursseilla on pyritty oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä uhkaavien tekijöiden havaitsemiseen ja niihin reagointiin (s. 93). Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa tuomareille ja syyttäjille annettavan koulutuksen tärkeyttä lähisuhteissa tapahtuneen sukupuolittuneen väkivallan erityispiirteiden tunnistamiseksi ja siihen liittyvän tekijän uhriinsa kohdistaman vallankäytön havaitsemiseksi. Myös muiden ammattikuntien kuten lääkärien ja terveydenhoitohenkilökunnan valmiuksia väkivallan puheeksi ottamiseksi potilaan kanssa on järjestelmällisesti lisättävä.

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Kuten selonteossakin todetaan maahanmuuttajanaiset tarvitsevat myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saannille. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja uhrien auttamista tulee kehittää systemaattisesti. Viranomaisten tulee osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan yleensä vain miehen ja naisen välisenä. Naisen, joka on tullut pahoinpidellyksi samaa sukupuolta olevan puolisonsa toimesta, saattaa olla erityisen vaikeaa löytää tukea. Lisäksi homo- ja transfobisia rikoksia ei dokumentoida erikseen eikä niihin puuttumiseksi ole viranomaisten erityisosaamista. Tämä heikentää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten rohkeutta tuoda kokemansa väkivalta viranomaisten tietoon, koska viranomaisten ei uskota ottavan sitä vakavasti.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan osalta on jäänyt huomioimatta sen läheinen yhteys muuhun kotona tapahtuvaan väkivaltaan, erityisesti parisuhdeväkivaltaan.

Kouluissa tapahtuvaan kiusaamiseen on viime vuosina ansiokkaasti alettu puuttua, mutta tässäkin yhteys kotona tapahtuvaan väkivaltaan on jäänyt vähälle huomiolle. Kun yhteen väkivallan osa-alueeseen puututaan, tulee myös selvittää muu mahdollinen väkivalta. Näin pystytään paremmin ehkäisemään tulevia väkivallantekoja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta painottaa, että kaikkinaisen väkivallan ehkäisy ja uhrien ja tekijöiden auttaminen vaatii koordinoitua ja saumatonta yhteistyötä niin lainsäätäjien, eri viranomaisten kuin muiden palveluntarjoajien kanssa. Kaiken lainsäädännön ja auttamisjärjestelmien päämäärä tulee olla uhrien turvallisuuden takaaminen.

Myös **pitkittyneisiin huoltoriitoihin** liittyy usein parisuhdeväkivalta ja tämä lapsen kautta tapahtuva kiusanteko on yksi väkivallan yleisistä muodoista.

Sukupuolittunut väkivalta ja lainsäädäntö

Vaikka rikoslain 6 luku mahdollistaisi normaalia ankaramman rangaistuksen määräämisen tapauksissa, joissa pahoinpitely kohdistuu heikommassa asemassa olevaan tai muuten huonosti puolustautumaan kykenevään henkilöön, ei säännöstä käytännössä kuitenkaan sovelleta parisuhteissa tapahtuviin pahoinpitelyihin. Pikemminkin käytännössä puolison pahoinpitelystä on päässyt lievemmillä sanktioilla kuin ventovieraaseen kohdistuneesta teosta. Lisäksi parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa on soviteltu, mikä on omiaan heikentämään uhrin asemaa. Sovittelu saattaa myös lisätä väkivallan uhrin riskiä joutua uudelleen puolisonsa väkivallan uhriksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että lähisuhteissa tapahtuneiden väkivallantekojen luonne tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon rikoslainsäädännössä ja sen soveltamisessa. Jotta lähisuhteissa tapahtuville väkivallanteoille tyypillinen toistuvuus, vallan väärinkäyttö ja kontrollointi voitaisiin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa paremmin huomioon, tulee neuvottelukunnan mukaan säätää lähisuhdevainoamista koskeva säännös. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon väkivallan toistuvuus ja moninaiset muodot, sillä pitkään jatkuneessa lähisuhdeväkivallassa teot saattavat olla hyvinkin erilaisia. Yksittäiset teot eivät ehkä ole törkeitä, siksi termi ”kokonaisuutena alistava” olisi otettava huomioon rikosnimikkeissä.

Ihmiskauppa ja prostituutio (2,10, s. 138-141)

Ihmiskauppaan liittyy vakavia ihmisoikeusongelmia. Kuten selonteossa on mainittu, Suomessa ihmiskauppa liittyy keskeiseltä osin prostituutioon ja paritukseen. Ongelmana mitä ilmeisemmin Suomessa kuitenkin on, että ihmiskauppatapauksia ei tunnisteta tehokkaasti viranomaisten resurssien ja koulutuksen vähyyden vuoksi. Toisaalta mahdollisista ihmiskaupparikoksista on saatettu antaa tuomioita pelkkinä paritusrikoksina.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että osittainen seksin oston kriminalisointi on tahallisuusvaatimuksineen vaikeasti valvottava. Osittaisella seksin oston kriminalisoinnilla ei myöskään ilmeisesti pystytä riittävän tehokkaasti puuttumaan prostituutiota ja ihmiskauppaa ylläpitävän kysynnän vähenemiseen. Neuvottelukunnan mukaan seksin oston täyskriminalisointia tulisivin vakavasti harkita lain soveltamiskäytännöstä lakivaliokunnalle annettua selvitystä käsiteltäessä kevätistuntokaudella 2010.

YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean (CEDAW) Suomea koskevissa loppupäätelmissä vuodelta 2008 todetaan, ”Sopimusvaltiota kannustetaan laatimaan edelleen strategioita ja ohjelmia, joilla ehkäistään naisia ryhtymästä prostituoiduiksi, sekä luomaan kuntoutus- ja tukiohjelmia niitä naisia ja tyttöjä varten, jotka haluavat lopettaa prostituoituna toimimisen, mukaan lukien tieto vaihtoehtoisista toimeentulokeinoista ja niitä koskeva tuki.”

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaaakin, että Suomessa tehtävää exit prostituutio -työtä tulee kehittää järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti. Exit prostituutio -työllä voidaan tarjota tukea, vaihtoehtoja ja voimaannuttamista prostituutiosta pois haluaville naisille ja miehille.

Sukupuoli ja harrastustoiminta (2.11.8, s. 153)

Selonteossa todetaan hallituksen pitävän tärkeänä, että jokaiselle peruskouluikäiselle olisi tarjolla innostava ja kehittävä harrastus. Sukupuolten tasa-arvo ei kuitenkaan toteudu esimerkiksi kuntien tukemissa liikuntapalveluissa. Naisten ja tyttöjen liikuntaan käytetään Suomessa selvästi vähemmän rahaa kuin miesten ja poikien liikuntaan. Poikien suosituimmista liikuntaharrastusmuodoista esimerkiksi jääkiekkoa tuetaan taloudellisesti rakentamalla kunnallisia jäähalleja. Tutkimusten mukaan naiset kuitenkin harrastavat liikuntaa miehiä enemmän. Kunnat käyttävät liikuntaan varatuista rahoista naisliikuntaan vain 40 prosenttia. Koska kysymys on palveluiden jakamisesta kansalaisille tai kuntalaisille, olisi kilpailu- ja pelitoiminnan lisäksi myös harrastustoimintaa ja liikuntakasvatustyötä arvostettava jakoperusteena.

Vammaisten naisten asema (2.12, s. 154)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että laadittavan vammaispoliittisen ohjelman sukupuoli-vaikutukset tulee arvioida ja arviointi on aiheellista toteuttaa samanaikaisesti valmistelun yhteydessä.

Yleinen käsitys vammaisista ihmisistä on edelleen stereotyyppinen ja homogeeninen. Heidät nähdään samanlaisina ilman yksilöiden tai esimerkiksi sukupuolten välisiä eroja. Vammaisen naisen mielletään yleisesti ensisijaisesti vammaiseksi, ja sitten vasta naiseksi.

Vammaisten naisten asemasta ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa on hyvin vähän tietoa. Tieto koostuu yksittäisistä suppeahkoista tutkimuksista. Vammaisten naisten elinolojen parantaminen ja syrjinnänvastainen työ kuitenkin edellyttävät faktatietoa heidän nykyisestä tilanteestaan. Tällä hetkellä ei ole saatavissa edes perustilastoja vammaisten naisten elinolosuhteista, kuten kouluttautumisesta tai työllistymisestä. Myös päättävien tahojen tulee olla tietoisia vammaisten naisten elinoloista ja mahdollisuudesta elää tavanomaista elämää. Vammaiset naiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heitä on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa.

Vammaiset naiset joutuvat usein moniperusteisen syrjinnän kohteeksi (s. 80). Syrjintä ilmenee esimerkiksi vammaisten naisten asemassa työmarkkinoilla sekä asenteissa vammaisten naisten äitiyttä kohtaan. Vammaisen nainen ohitetaan itsenäisenä, aktiivisena toimijana, jolloin hän ei pysty toteuttamaan itseään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Myös henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ovat vammaisten naisten todellisia arjen ongelmia.

Romanipoliittinen ohjelma (2.13.2, s. 159)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että romanipoliittisen ohjelman sukupuolivaikutukset tulee arvioida.

Seksuuali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemat ihmisoikeusloukkaukset (2.13.5, s. 167-169)

Transihmiset

Transsukupuoliset ihmiset eivät saa tasa-arvolaista nimenomaista syrjintäsuojaa. Kuten selonteossa todetaan on tasa-arvo-valtuutettu antamassaan ohjeistuksessa katsonut, että tasa-arvolakia tulee soveltaa transihmisten syrjintään laajemminkin eikä rajoittaa sitä vain sukupuolen korjausleikkauksen läpikäyneisiin henkilöihin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta on välttämätöntä, että transsukupuoliset ihmiset otetaan tasa-arvolaisissa nimenomaisesti huomioon.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on vallalla selkeästi tunnistettavat miehen ja naisen kaksijaolle perustuvat sukupuoliroolit. Tämä ylläpitää stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta ja jättää transihmiset marginaaliin. Transnaisten eli sukupuoltaan miehestä naiseksi korjanneiden asema on heikko erityisesti työmarkkinoilla, jossa he kohtaavat mm. syrjintää, häirintää ja väkivaltaa.

Transvestisuus

Transvestisuus on edelleen tautiluokiteltu Suomessa (WHO:n ICD-10 tautiluokitus, pääluokka: Muuta aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöt, F64.1 Kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu). Samasta pääluokasta löytyvät myös mm. pedofilia, kleptomania ja pyromania. Toisin kuin edellä mainituissa tautiluokituksissa, transvestisuus ei ole tekijää tai hänen ympäristöään vahingoittava, vaan tautiluokituksessa on kysymys yhteiskunnan moraalisen paheksunnan osoituksesta. Esimerkiksi Tanskassa transvestisuus poistettiin tautiluokituksesta vuonna 1994.

Vaikka transvestiiteistä suuri enemmistö on miehiä, koskettaa tautiluokitus myös välittömästi ja välillisesti naisia. Transvestisuuden tautiluokitus on omiaan ylläpitämään sukupuolten välistä tiukkaa roolijakoa, joka perustuu käsitykseen mies- ja naissukupuolen vastakkaisuudesta ja toistensa poissulkevuudesta. Koska transvestisuus on huomattavasti yleisempää miehillä, pitää tautiluokitus yllä käsitystä siitä että miehen eläytyminen naisen rooliin on epäsopivaa ja paheksuttavaa. Transvestisuuden tautiluokitus on ongelmallinen erityisesti transvestiittimiesten ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Leena Ruusuvuori
asiantuntijajäsen